

1911 culminà el procés amb l'adquisició del 75% de les accions de la TBSAE —que controlava les línies de St. Andreu, Horta, Badalona i Can Tunis. Des d'aleshores, serien poques les variacions d'importància efectuades. Les inversions es concentrarien en la prolongació de nous ramals, en la millora del parc mòbil—tema aquest, constantment reivindicat pel municipi per qüestions de seguretat—i, com no, en l'adequació dels hàbits d'explotació als canvis provocats pel procés d'electrificació.

En el tercer i darrer capítol, l'autor ens explica com, si bé en el quinquenni 1920-1925 els beneficis repartits entre l'accionariat augmentaren com mai —es repartiren taxes entre el 14% i gairebé el 20%— de fet, la xarxa de tramvies barcelonins arribaria aviat al seu zenit. La pressió dels nous mitjans de transport —autobús des del 1922 i metro des del 1924—, i sobretot, el problema de les més i més conflictives reversions de les línies i dels equipaments en general, i dels consegüents enfrontaments amb l'Ajuntament, així com l'imparable creixement urbà (...) són algunes de les causes principals que expliquen —malgrat els seus darrers intents per millorar la imatge— l'inici de la seva decadència i progressiva substitució. El 1925, a més, en plena dictadura, començava el procés de nacionalització de la LTDB. En definitiva, un llibre interessant, que sens dubte reobrirà l'interès de molts per un món, el dels tramvies, mai oblidat del tot pels qui el conegueren i el recorden, encara avui, no sense certa nostàlgia.

Santi Vila

RECUPERAR LA PREMSA: DUES REVISTES REUSENQUES DE LA GUERRA DEL FRANCÈS

El Eco de Reus (1814) i El Centinela de la Patria en Reus (1814), Reedicció facsímil. Introducció i índexs per Xavier Ferré i Trill, Associació d'Estudis Reusencs, Reus, 1997, 240 pp.

La consulta de la premsa, sobretot de la vuitcentista, sol ser sempre una de les principals dificultats amb què topa l'investigador. Un primer problema és el de la seva localització. El segon, l'estat precari en què es troben molts dels exemplars conservats, sobretot els diaris i periòdics polítics de la fi del segle, que tot sovint es desfan entre els dits d'aquell que els consulta. La localització és difícil de manera especial per als publicats fora de Barcelona, una dificultat agreujada per l'absència de catàlegs fiables (molt sovint els existents són simples inventaris) i pel fet que aquests no donen pràcticament mai la localització dels exemplars. A més en la majoria dels periòdics polítics o els ideologicoculturals de la primera meitat de segle s'hi suma el fet que eren redactats en castellà i que per tant l'útil i consultada història de Torrents i Tasis no els recull i menys encara els analitza.

Sovint se senten veus o algú publica una crida a la necessitat de reeditar de manera facsimilar les publicacions més importants o les de més mal trobar, però a l'hora de la veritat ningú no acull la proposta, tant per les difícil-

tats de dur-la a terme com pel seu reduït atractiu comercial. De fet la situació és força generalitzada a tot l'Estat amb escasses excepcions com la reedició el 1989 d'*El Bascongado* (1813-1814). Cal afegir que sovint es tracta de peces úniques i que un incendi o qualsevol altra desgràcia en pot provocar la pèrdua irremissible, al costat de la impossibilitat temporal de consultar-los quan són deixats en exposicions de llarga durada. Per això convé destacar la voluntat de l'Associació d'Estudis Reusencs d'anar reeditant les publicacions més significatives de la rica producció publicística de la ciutat, sempre que les dimensions físiques dels periòdics, el seu format o la llarga durada, ho permetin. Fa pocs anys fou reeditada la part coneguda de La Veu del Camp, portaveu de l'activa i radicalitzada Associació Catalanista de Reus, i ara, iniciant la recuperació cronològica, ha facsimilat dos dels primers periòdics editats a la ciutat. El liberal *Eco de Reus* i l'absolutista *Centinela de la patria en Reus*, ambdós apareguts al final de la Guerra del Francès, el 1814, a les envistes de l'arribada a la ciutat de Ferran VII. El primer periòdic, el *Periódico político y mercantil de la villa de Reus* (1813-1814), també liberal, no ha pogut ser-ho a causa de la seva notable extensió. La reedició posa a l'abast dels estudiosos dos periòdics de difícil consulta, útils per conèixer la difusió de les noves ideologies així com l'arrelament de les velles, a la ciutat que en aquell moment era la segona de Catalunya, demogràficament i política.

Ambdós periòdics, primer element a retenir, són redactats íntegrament en castellà, sense fer cap concessió a la llengua del país; és més, el portaveu liberal publicà un article relativament llarg per discernir «¿Debe ser la enseñanza pública en lengua latina, ó española?» sense fer cap consideració al català malgrat

que l'eix vertebrador dels raonaments és la voluntat de facilitar l'accés a la cultura, activitat que creuen més fàcil si el mestre la fa «en su lengua propia», quan aleshores bona part de la població era del tot ignorant de l'espanyol. En canvi mostren un coneixement del passat històric català i l'afany d'apropriar-se de la seva tradició. Així el *Eco de Reus* recorda que els catalans tenien «su Rey constitucional, su cuerpo legislativo, su Diputación» que desvetllaven «la emulació de Europa», mentre que el *Centinela*, retreia «la inextinguible fidelidad de nuestros Creixells, Dalmau, Doms, Moncadas, Pinós, Fivallers», els primers, per vincular-hi el nou constitucionalisme i els segons, per exaltar la fidelitat cega a la monarquia. Un segon element que pot ajudar a establir amb més fiabilitat un quadre de les ideologies dominants en els diferents sectors del territori el dóna el fet que mentre que el *Eco* s'imprimia a la impremta significativament batejada com «de los Amigos de la Constitución», el *Centinela*, el periòdic ultra, es va haver d'imprimir per Miquel Puirubí, a Tarragona, en no trobar a Reus cap impressor que volgués fer-ho.

L'índex elaborat per Xavier Ferré, autor també de la introducció, facilita la localització de les referències conceptuals, onomàstiques i toponímiques.

Pere Anguera